

S. FULGENTIUS Ruspensis (465/467 † 533)

AD TRASIMUNDUM

PL
65, 252 Lib. II, cap. VII. [...] Illa quoque sine initio credatur esse nativitas, quae de sempiterno Deo substantialis ac sempiterna subsistit. Ipse igitur sine matre in divina substantia, quae est ex solo Patre naturaliter genitus; ipse sine patre, fructus inviolatae virginis, quam complexus non contigit maritalis; ipse sine genealogia, de quo scriptum est: *Generationem eius quis enarrabit?*¹ 1501

PL
65, 274 Lib. III, cap. VII. [...] Ille igitur ineffabilis Deus, de Patre naturaliter sine initio genitus, postquam venit plenitudo temporis, ut missus a Patre, fieret ex muliere, fieret sub lege, *ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus,*² totus est regnans in sinu Patris, totus semetipsum formans in utero Virginis. 1502

Cap. VIII. Neque enim pars eius remansit in Patre, et pars eius descendit in Virginem, cum totus in Patre maneret quod erat, et totus in Virgine fieret quod non erat; totus cum Patre totum implens et continens mundum, totus sibi in utero Virginis aedificans domum (scriptum est enim: *Sapientia aedificavit sibi domum*);³ totus in Patre sempiterno, totus in homine suscepto, totus in caelo, totus in mundo, totus etiam in inferno: sic in se totum hominem verus Deus et summus accepit, et sic plenitudo divinitatis, veritate divinae humanaeque substantiae inconfusibiliter permanente, semetipsum pleno coniunxit homini, ut unitate deinceps in aeternum manente personae, nec homo Christus a sua divinitate, nec idem Deus Christus a sua posset humanitate disiungi.⁴

EPISTOLAE

EPISTOLA III AD PROBAM

PL
65, 326 Cap. IV, 6. Virginem sacram te sibi munere gratuito fecit, qui *omnia quaecumque voluit fecit*⁵ a quo ideo gratia nullis praecedentibus meritis datur, ut illi semper gratiarum actio pura cordis humilitate reddatur. Hic est autem unigenitus Dei Filius, unigenitus etiam Virginis filius, unus omnium sacrarum virginum sponsus, sanctae virginitatis fructus, decus et munus; quem corporaliter 1503

¹ Isa. LIII, 8; CCL XCI, 128.

² Gal. IV, 5.

³ Prov. IX, 1.

⁴ CCL XCI, 153.

⁵ Ps. CXIII, 11.

sancta virginitas peperit; cui spiritaliter sancta virginitas nubit; a quo sancta virginitas fecundatur, ut perseveret intacta; a quo decoratur, ut permaneat pulchra; a quo coronatur, ut regnet perenniter gloriosa.¹

DE INCARNATIONE FILII DEI

- 1504 13. [...] Solus enim Filius humanam carnem animamque suscepit. Ad ipsum solum enim naturaliter divina nativitas pertinebat. Et qui solus natus est de Patre, solus nasci potuit et de Virgine. Qui nisi homo ex homine fieret, naturae nostrae particeps non fuisset. Ideo ergo factum est ut veram carnem acciperet de carne Virginis, ut cum illo nobis vera maneret communio naturalis. Quomodo enim vel antiquos Patres, vel cuiusquam temporis homines, in consortium suae divinitatis ascisceret, si cum eis naturale carnis consortium non haberet? ²
- 1505 15. [...] Hoc itaque convenit verae fidei, neque Patrem, neque Spiritum, sed Filium, sicut solum natum de Deo Patre, sic solum natum de Maria virgine confiteri.³

PL
65, 581PL
65, 582

DE VERITATE PRAEDESTINATIONIS ET GRATIAE DEI

- 1506 Lib. I, cap. II, 4. [...] *Omnis qui facit peccatum servus est peccati.*⁴
5. Ab hac servitute, qua nascentes parvuli tenentur obstricti, solus unus mediator Dei et hominum homo Christus Iesus liber est genitus; qui licet verus homo natus fuerit, non tamen interveniente concupiscentia carnis, nec ex concubitu maris et feminae, sed de sancto Spiritu natus, ita veram carnem de carne matris accepit, ut Deus verus non culpam humanae sumeret originis, sed naturam; et peccata in corpore suo non facienda reciperet, sed delenda portaret. Apostolicae namque praedicationis veraciter auctoritas docet quia *peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius;*⁵ et, *Peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum, ut a peccatis separati cum iustitia vivamus.*⁶ Solius eius mater sicut virgo fuit ante conceptum, sic virgo permansit inviolata post partum; quia nec libidinem sensit cum Deum conceperet in utero factum mirabiliter hominem, nec aliquam corruptionem dum in vera nostri generis carne pareret humani ge-

PL
65, 605¹ CCL XCI, 214, 215.² CCL XCI, 323.³ CCL XCI, 325.⁴ Io. VIII, 34.⁵ I Petr. II, 22.⁶ I Petr. II, 24.

neris Redemptorem. Deus namque verus veram ex virgine suscipiens carnem, perfectionem ex ea humani corporis sumpsit, virginitatis ei gratiam non ademit. Neque enim decebat ut integritatem virginitatis creator humanae carni Deus in conditione tribueret, et idem carnis humanae susceptor Deus, quod fecerat redempturus, virginitatem carni de qua nascebatur auferret. Ipse est secundus homo de coelo, qui non ideo de coelo dicitur, quia inde secum voluit deponere substantiam sui corporis; sed quia nihil in se terrena cupiditatis forma servi habere potuit, quam in unitatem personae Deus creator coeli terraeque suscepit.

Cap. III, 6. Non ergo coeleste corpus ad terram deposuit, sed ad coelum Deus in se naturam veram terreni corporis elevavit. Hanc terreni corporis veritatem de terreno corpore matris accipiens, in carne sua nostra peccata portavit, cum non haberet ullam vel originis, vel operis culpam. Dicit enim * Isaias, quia *peccata nostra ipse portavit*.¹

EPISTOLA XVII²PL
65, 454

Cap. III, 5. Si autem Deus Verbum sic in virgine caro fieret, ut ex ea non fieret, procul dubio non de carne matris idem Deus haberet substantiam carnis, essetque eius per virginem transitus, atque ita nec mediatoris sacramentum nobis proficeret ad salutem, nec humanae divinaeque plenam in se Christus Dei Filius inconfusibiliter uniret substantiae veritatem. Hoc ergo medicinaliter usa est bonitas divina remedio, ut ille Unigenitus Deus, qui est in sinu Patris, non solum in muliere, sed etiam ex muliere fieret homo. Quod indubitanter divinis credere atque confiteri (*al.* profiteri) iubemur oraculis. In ea quippe Deum hominem factum propheta non tacuit, dicens: *Mater Sion dicet: homo et homo factus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus*.³ Esaias quoque Spiritu sancto plenus, futurae incarnationis Filii Dei sic praenuntiat sacramentum: *Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen eius Emmanuel, quod interpretatur Nobiscum Deus*.⁴ Quia ergo ille quem in utero virgo concepit et peperit, * *Nobiscum Deus* vocatur, Deus utique in utero virginis conceptus, natusque cognoscitur. In Evangelio quoque dicitur de Maria: *Inventa est in utero habens de Spiritu sancto*.⁵ Ioseph

1507

*455

¹ Isa. LIII, 11; CCL XCI^A, 460, 461.

² Seu liber S. Fulgentii et aliorum quindecim Episcoporum africanorum ad Petrum Diaconum.

³ Ps. LXXXVI, 5.

⁴ Isa. VII, 14; Matth. I, 23.

⁵ Matth. I, 18.

etiam, quem virum Maria non ad concubitum corruptelamque carnis, sed ad testimonium custodiamque sacrae virginitatis et castissimae fecunditatis habuit, angelico sic admonetur oraculo: *Ioseph fili David, ne timeas accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.*¹ Ex ipsa quoque factus coelestibus demonstratur eloquiis; dicit enim Apostolus: *Postquam autem venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege.*² Romanis etiam scribens, ut verum firmumque ponere se demonstraret fundamentum fidei, epistolae suae tale collocavit exordium: *Paulus, servus Iesu Christi, vocatus apostolus, segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos, in Scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem.*³ Timotheo quoque dilecto filio in fide, principaliter huius fidei sollicita commendat affectione memoriam, dicens: *Memor esto Christum Iesum resurrexisse a mortuis ex semine David secundum Evangelium meum.*⁴ Ad ipsam quoque beatam virginem, futuram scilicet creatoris sui, imo omnium rerum, genitricem, Gabriel angelus hoc usus invenitur alloquio (*al.* eloquio): *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei.*⁵

1508

7. Beata igitur Maria Deum Verbum, secundum quod caro factum est, et concepit et peperit: cuius utero Verbum Deus non carnem in qua conciperetur intulit: nec ex ea materiam concepta sive formatae carnis non ipse Deus concipiendus, sed tantum nasciturus assumpsit; sed ex eadem et in eadem virgine * humanae carnis naturam, secundum quam temporaliter Deus sempiternus conciperetur et nasceretur, accepit. Ipsa quippe acceptio carnis fuit conceptio virginalis: neque enim in utero sanctae illius et matris et virginis illa spiritalis et ex Deo Patre sine initio genita Verbi Dei natura poterat absque carne temporaliter concipi, sicut nec caro sine Verbi Dei unitione potuit aliquatenus, nullius viri coitu seminata, in intimo vulvae virginalis innasci. Hanc ergo carnem tunc ex se natura virginis concipientis exhibuit, cum in eam Deus concipiendus advenit. Non est igitur aliquod intervallum temporis aestimandum inter conceptae carnis initium et concipiendae maiestatis adventum. Una quippe fuit in utero Mariae Virginis conceptio divinitatis et carnis, et unus est Christus Dei Filius in utraque

PL
65, 455

*456

¹ Matt. I, 20.² Gal. IV, 4.³ Rom. I, 1-3.⁴ II Tim, II, 8.⁵ Lc. I, 35; CCL XCI^A, 566-567.

natura conceptus, ut maculam vitiatae propaginis inde inciperet abolere, unde in unoquoque nascentium videbatur existere.¹

PL
65, 456

1509

*457

9. Verbum igitur Deus, id est Unigenitus Dei Filius, qui est in omnibus (sicut ipse testatur) *alpha et omega, initium et finis*,² sic initialiter secundum humanam naturam concipi carne non abnuit, sicut eadem carne moriens Deus humanae naturae *debitum finale persolvit. Nullatenus namque humana natura ad auferendum peccatum mundi sufficiens atque idonea fieret, nisi in unionem Verbi Dei, non naturali confusione, sed solum personali unitate transiret: Verbum quippe cum caro fieret, unitione mirabili suam naturam fecit quam ex nobis accepit. In qua tamen unitione deifica et omnino mirabili Verbi divinitas mutata non est in carnem, veraque Verbi humanitas naturalem prorsus tenuit nostri generis veritatem. Virgo igitur (quod saepe commemorandum est) ipsum Deum Verbum, secundum hoc quod in ea caro factum est, et concepit et peperit, et illum Unigenitum Deum, virtutem scilicet et sapientiam Dei, candorem lucis aeternae, et speculum sine macula Dei maiestatis, et imaginem bonitatis illius,³ splendorem gloriae, et figuram substantiae eius, quem sine ullo initio de sua natura sempiternum atque incommutabilem, genuit incommutabilis ac sempiterna divinitas Patris, eundem in humana natura totum plenumque Deum et hominem initialiter concepit, et peperit uterus virginalis.⁴

PL
65, 458

1510

12. Hoc itaque habuit Dei hominisque mirabilis quidem, sed verus ille secundum carnem conceptus et partus, quo Deum coeli virgo ineffabiliter concepit et peperit, et virgo genitrix inviolata permansit: illa scilicet *gratia plena et benedicta in mulieribus*⁵ veraciter ab angelo nuncupata; quod gratiae praevenientis ope, atque opere Spiritus sancti superveniente in se, et virtute Altissimi obumbrante sibi, Deum Dei Filium conceptura, viri coitum nec pertulit omnino, nec voluit, sed virginitatem retinens et mentis et corporis ab eo quem conceptura, et paritura erat, donum incorruptae fecunditatis et fecundae integritatis accepit. Ita Deum Verbum secundum quod caro factum est, virgo sancta concepit, angelorum hominumque factorem, eundemque nihilominus virgo peperit hominum Redemptorem. Neque enim sancta Virgo Maria Deum sine carnis assumptione, aut carnem sine Dei unitione concepit, quia ille conceptus virginis Deo fuit carnisque communis.

¹ CCL XCIA, 568.

² Apoc. I, 8.

³ Sap. VII, 26.

⁴ CCL XCIA, 569-570.

⁵ Lc. I, 28.

13. Haec est gratia qua factum est ut Deus, qui venit peccata tollere, quia peccatum in eo non est, homo conciperetur atque nasceretur in similitudine carnis peccati, de carne peccati. Caro quippe Mariae, quae in iniquitatibus humana fuerat solemnitate concepta, caro fuit utique peccati, quae Filium Dei genuit in similitudinem carnis peccati. Testatur enim Apostolus: *Quia misit Deus Filium suum in similitudinem carnis peccati:* ¹ illum scilicet qui, cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudine hominum factus.² Propterea vero in similitudine carnis peccati missus est Dei Filius, idemque est in similitudinem hominum factus, ut et similis hominibus fieret in veritate carnis quam ipse creaverat, et dissimilitudinem nostram Deus in carne sine peccato creatus auferret, quam nostrae carni non ex opere suo, sed ex nostro peccato inesse cernebat. In similitudine igitur carnis peccati Dei Filius missus apparuit, quia in eius vera humana carne non iniquitas hominis, sed mortalitas fuit. Similitudo vero carnis peccati cum in Dei Filio, vel potius Dei Filius in similitudine carnis peccati cum dicitur, credendum est Unigenitum Deum de Virginis carne mortali non traxisse peccati sordem, sed accepisse naturae integram veritatem, ut veritatis ortus de terra existeret, quem prophetalem sermone beatus David insinuat dicens: *Veritas de terra orta est.*³ Vere igitur Deum Verbum Maria concepit, quod in carne peccati peperit, quam Deus accepit.

1511 Cap. VII, 14. Sed ipsum Deum hominem factum et concipere et parere, non humanis meritis, sed concepti nascentisque * ex ea summi Dei dignatione promeruit. Nisi enim Verbum Deus humanam sibi uniens singulariter naturam ex virgine homo verus nasceretur, et plenus, nunquam nobis carnaliter natis spiritaliter ex Deo nascendi conferretur exortus: sed ut carnalibus donaretur divina nativitas, prius concepta et nata est in veritate carnis Unigeniti Filii divina maiestas.⁴

PL
65, 458
*459

1512 Cap. XIII, 27. [...] Ipse igitur in similitudine carnis peccati mirabiliter, quia singulariter, natus, solus est masculus adaperiens vulvam qui in veritate sanctus Domino vocaretur. Vulvam quippe matris eius non concupiscentia mariti concumbentis, sed omnipotentia Filii nascentis aperuit.⁵

PL
65, 468

1513 Cap. XX, 40. [...] Non ergo Spiritum sanctum, quia credidimus,

PL
65, 476

¹ Rom. VIII, 3.

² Phil. II, 6-7.

³ Ps. LXXXIV, 12.

⁴ CCL XCI^A, 571-572.

⁵ CCL XCI^A, 583.

sed ut crederemus, accepimus. Forma enim praecessit in carne Christi, quam in nostra fide spiraliter agnoscamus. Nam Christus Filius Dei secundum carnem de Spiritu sancto conceptus et natus est. Carnem autem illam nec concipere Virgo posset aliquando, nec parere, nisi eiusdem carnis Spiritus sanctus operaretur exortum. Sic ergo in hominis corde nec concipi fides poterit, nec augeri, nisi eam Spiritus sanctus infundat et nutriat. Ex eodem namque Spiritu renati sumus, ex quo natus est Christus. *Eodem igitur Spiritu* Christus formatur secundum fidem in corde uniuscuiusque credentis, quo Spiritu secundum carnem formatus est in utero Virginis. Ideo propheta ex persona fidelium clamat ad Dominum: *Propter timorem tuum, Domine, in utero concepimus et parturivimus Spiritum salutis tuae; iustitiam non fecimus super terram.*¹ Sicut autem non solum priusquam Virgo Maria Christum conciperet, sed etiam priusquam se concepturam agnosceret, *gratia plena* angeli voce nuncupata est, cum nulla eius praecessisset (*al.* praecederet) concipiendi Filii Dei vel cognitio, vel voluntas, ut agnosceretur ex gratia Dei esse tam ipsa obediens voluntas Virginis, quam conceptio Domini Salvatoris; sic homo priusquam credere velle incipiat, gratia donantis infunditur cordi, ut incipiat in homine per fidem Christus formari. Cum autem Christus in unoquoque formatur, ipse se forma; quia ipse fidem in corde uniuscuiusque credentis initiat.²

DE FIDE SEU DE REGULA VERAE FIDEI AD PETRUM

PL
65, 679

17. Dei ergo Filius unigenitus, qui est in sinu Patris, ut carnem hominis animamque mundaret, susceptione carnis atque animae rationalis incarnatus est; et qui est Deus verus, homo verus factus est, non ut alter Deus esset alter homo, sed idem Deus, idem homo. Qui ut illud peccatum quod in concubitu mortalis carnis generatio humana contraxit auferret, conceptus est novo more, Deus incarnatus in matre virgine, sine coitu viri, sine libidine concipientis virginis: ut per Deum hominem, quem absque libidine conceptum in-violatus edidit virginis uterus, ablueretur peccatum quod nascentes trahunt omnes homines: quibus in corpore mortis huius talis est nascendi conditio: ut matres eorum fecunditatis opus implere non possint, nisi prius virginitatem carnis * amiserint. Solus igitur abstulit peccatum conceptionis atque nativitatis humanae Deus Unigenitus, qui dum conciperetur veritatem carnis accepit ex virgine, et cum

1514

*680

¹ Isa. XXVI, 18.² CCL XCI^A, 594.

nasceretur integritatem virginitatis servavit in matre. Ista causa est qua Deus factus est filius virginis Mariae, et Maria virgo facta est mater Unigeniti Dei: ut quem Pater genuit ex aeternitate, ipsum virgo conceptum proferret in tempore: illa utique virgo, quam Deus, qui de ea fuerat nasciturus, ita singulari gratia praevenit atque replevit, ut ipsum haberet ventris sui fructum, quem ex initio habet universitas Dominum: et ipsum sibi videret nascendi solemnitate subditum, quem in unitate paternae substantiae non solum humana, sed etiam angelica creatura cognoscit et adorat Altissimum.

1515

18. Sic ergo peccatum et poena peccati, quae per scelus corruptae mulieris intravit in mundum, per inviolatae virginis partum aufertur a mundo. Et quia in conditione generis humani per mulierem quae de solo viro facta est, contigit ut mortis vinculo teneremur obstricti, hoc in redemptione humani generis divina bonitas egit, ut per virum qui de sola muliere natus est, vita hominibus redderetur. Illic humanam naturam nequissima deceptione sibi diabolus in peccati similitudinem sociavit; hic Deus humanam naturam in unitatem personae suscepit. Ibi femina decepta est, ut fieret filia diaboli: hic virgo gratia repleta est, ut fieret mater summi atque incommutabilis Unigeniti Dei. Ibi angelus deiectus per superbiam, seductae mulieris animum obtinuit; hic Deus humilians se per misericordiam, incorruptae virginis uterum ex ea nasciturus implevit. Dei enim Filius Iesus Christus qui in forma Dei erat (quod nisi ex natura Patris natus esset, esse non posset), ipse, secundum apostolicam doctrinam, *semetipsum exinanivit formam servi accipiens*.¹

PL
65, 680

1516

Cap. XVIII, seu Reg. XV.

59. Firmissime tene, et nullatenus dubites, carnem * Christi non sine divinitate conceptam in utero Virginis, priusquam susciperetur a Verbo; sed ipsum Verbum Deum suae carnis acceptione conceptum, ipsamque carnem Verbi incarnatione conceptam.²

PL
65, 698
*699

SERMO II. IN NATALI DOMINI

1517

6. [...] *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de coelo coelestis*.³ Primum hominem mulier corrupta mente decepit, secundum hominem virgo incorrupta virginitate concepit. In primi hominis coniuge nequitia diaboli seductam depravavit mentem, in secundi autem hominis matre gratia Dei et mentem integram ser-

PL
65, 728

¹ Philipp. II, 7; CCL XCI^A, 722-723.

² CCL XCI^A, 750.

³ I Cor. XV, 47.

vavit et carnem: menti contulit firmissimam fidem, carnis abstulit omnino libidinem. Quoniam igitur miserabiliter pro peccato damnatus est homo, ideo sine peccato mirabiliter natus est Deus homo.

PL
65, 728

7. Attendite, fratres, medicinalis gratiae lineas, divina nobis benignitate monstratas. Tunc ad Evam angelus malus accessit, ut per eam homo, quem Deus fecerat, a Deo separaretur; nunc autem ad Mariam bonus angelus venit, ut in ea humanae naturae Deus Unigenitus uniretur. Venit ad Evam diabolus, ut vitam nobis malignus auferret; venit ad Mariam Gabriel, ut vitam reddendam hominibus nuntiaret.¹

1518

SERMO III. DE S. STEPHANO

PL
65, 730

3. Caritas ergo quae de coelo ad terras deposuit Christum, ipsa Stephanum de terra elevavit ad coelum. Caritas quae praecessit in Rege, ipsa subsequenter refulsit in milite. O admiranda ubique potentia Salvatoris! O praedicanda indesinenter gratia Redemptoris! Ostendit in matre virginitatis aeternae miraculum, demonstravit in martyre invictae caritatis indicium. Integritas quippe intemerata permansit in virgine, dilectionis virtus invicta perseveravit in martyre. Et sicut in matre Domini non potuit virginitas violari, sic in martyris mente non potuit Christi caritas tanto saevientium agmine superari.²

1519

FRAGMENTUM ³

PLS
III, 1350

Cum quaeritur quem Spiritum sanctum virgini angelus annuntiavit, ipsum utique dicimus qui Spiritus est Patris et Filii, sine quo non solum formari caro Christi non potuit vel baptizari, sed neque a mortuis suscitari.

1520

¹ CCL XCIA, 902.

² CCL XCIA, 906.

³ *A. Mai*, *Scriptorum veterum nova collectio*.

■ PLS III, 1372, 1373.

● PLS III, 1429.

● PL 65, 188, 189, 208, 220, 222, 228, 229, 230, 231, 233, 242, 250, 251, 277, 279, 289, 297, 299, 316, 320, 366, 367, 370, 371, 372, 391, 402, 408, 410, 420, 426, 452, 453, 463, 492, 502, 515, 516, 517, 520, 523, 528, 530, 540, 575, 576, 582, 584, 675, 676, 677, 678, 679, 697, 699, 729, 735, 736, 751, 762, 804, 807, 810, 825, 826.

Sermo II in PL 65, 838 est Ambrosii Antperti (cf. PLS III, 1334). De ELEFTHERIO Tornacen. atque de eius sermonibus spuris vel dubiis cf. PLS III, 1332.

● IOANNES PP. II († 535): PL 66, 15, 16, 20, 22.

■ PL 66, 78, 79.